

УДК 7.071:7.09]:(470:477):(450.341)
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/82-1-33>

Ольга КОПІЄВСЬКА,
orcid.org/0000-0002-4537-4888
докторка культурології, професор,
професорка кафедри артменеджменту та івент-технологій
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв
(Київ, Україна) okopievaska@gmail.com

Світлана ДОЛЕСКО,
orcid.org/0000-0001-6702-5606
докторка філософії з образотворчого мистецтва, декоративного мистецтва, реставрації,
доцентка кафедри мистецтвознавчої експертизи
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв,
директорка
Центру Української Культури та Мистецтва
(Київ, Україна) svitlana@dolesko.com

ПРЕЗЕНТАЦІЯ МИСТЕЦТВА УКРАЇНИ ЗА КОРДОНОМ: АНАЛІЗ ХУДОЖНІХ ПРАКТИК КАТЕРИНИ ЛИСОВЕНКО

Протягом 2022–2024 рр. український артринок масштабувався, що обумовлено зростанням інтересу до мистецтва України та високим рівнем лояльності до митців, колекціонерів, галеристів, музейників, артдилерів, артменеджерів та кураторів. Прояв цього зафіксовано насамперед у збільшенні кількості виставок, присвячених класичному й сучасному українському мистецтву, у зростанні вартості робіт та їхнього колекційного потенціалу. Нині в інформаційному просторі наявно достатньо матеріалів, присвячених активізації діяльності митців та інших функціонерів артринку, які впевнено заявили про себе та Україну на різних континентах. Проте вкрай мало аналітичних матеріалів, де було б висвітлено це, в намаганні оцінити стан вітчизняного мистецтва під час війни та перспективи після її закінчення. Предметний аналіз діяльності окремих персоналій на міжнародному артринку може вирішити цю проблему. **Мета статті** полягає у вивченні міжнародного презентаційного досвіду Катерини Лисовенко як однієї з найуспішніших українських мисткинь сучасності. **Узагальнені результати.** Проаналізовано напрямки діяльності Катерини Лисовенко за кордоном у період 2022–2024 рр., що обумовлено стабільним зростанням уваги міжнародної мистецької спільноти до її діяльності в довоєнний період та переїздом художниці до Австрії у 2022 р., де вона цілковито зосередилась на своїх мистецьких практиках. Встановлено, що за вказаний період за кордоном Катерина Лисовенко організувала персональні виставки в Польщі й Румунії, стала учасницею понад 20 колективних проєктів в Австрії, Латвії, Естонії, Чехії, Італії, Польщі, Німеччині, Туреччині, США, та ін. Аналізом предметних прикладів доведений комерційний успіх на артринку, участь у культурному житті українства у Європі, статусу мисткині в найавторитетніших ЗМІ. Наголошено на взаємодії з українськими інституціями та митцями, її представленні в досліджуваній період не лише за кордоном, а й на Батьківщині.

Ключові слова: артринок, сучасне мистецтво, російсько-українська війна, аукціон, виставковий проєкт, міжнародна виставка, Венеційській бієнале.

Olha KOPIEVSKA,
orcid.org/0000-0002-4537-4888
Doctor of Cultural Studies, Professor,
Professor at the Department of Art Management and Event Technologies
National Academy of Culture and Arts Management
(Kyiv, Ukraine) okopievaska@gmail.com

Svitlana DOLESKO,
orcid.org/0000-0001-6702-5606
PhD of Fine art, Decorative Art, Restoration,
Associate Professor at the Department of Art Expertise
National Academy of Culture and Arts Management,
Director
Center of Ukrainian Culture and Arts
(Kyiv, Ukraine) svitlana@dolesko.com

PRESENTING THE UKRAINIAN ART ABROAD: AN ANALYSIS OF KATERYNA LYSOVENKO'S ARTISTIC PRACTICES

*During 2022–2024, the Ukrainian art market has expanded significantly due to the growing interest in the Ukrainian art and strong loyalty to artists, collectors, gallery owners, museum employees, art dealers, art managers, and curators. This expansion is primarily evidenced by the increasing number of exhibitions dedicated to both classical and contemporary Ukrainian art, alongside the growing value of works and their collector potential. Currently, the media is full of materials about the increased activity of artists and other art market figures, who are confidently representing themselves and Ukraine across continents. However, there are very few analytical materials highlighting this in an attempt to assess the state of national art during the war and its post-war prospects. An in-depth analysis of the activities of some artistic figures in the international art market can address this problem. **The purpose of the article** is to analyze the international exhibition experience of Kateryna Lysovenko as one of Ukraine's most successful contemporary artists. **Summary of the results.** The article analyzes Kateryna Lysovenko's activities abroad in 2022–2024, driven by sustained growth of the international art community's attention to her pre-war activities and relocation to Austria in 2022, where she focused entirely on her artistic practice. During this period, Kateryna Lysovenko held personal exhibitions in Poland and Romania, participated in over 20 collective projects in Austria, Latvia, Estonia, the Czech Republic, Italy, Poland, Germany, Turkey, the United States, and other countries. The analysis of case studies proved the commercial success in the art market, participation in cultural life of Ukrainians in Europe, and recognition in leading media outlets. The emphasis is placed on interactions with Ukrainian institutions and artists, underscoring her visibility both internationally and in Ukraine during the studied period.*

Key words: art market, contemporary art, russo-Ukrainian war, auction, exhibition project, international exhibition, Venice Biennale.

Постановка проблеми. Українське сучасне мистецтво після початку російсько-української війни увійшло в нову еру, обумовлену зростанням популярності вітчизняних митців, які опинились в епіцентрі мистецьких подій в багатьох країнах. Така динаміка дозволила вже у 2022 р. монетизувати актуальність українського мистецтва на міжнародному артринку – роботи почали зростати в ціні. Адже завдяки активній публічній антивоєнній позиції митців, вони увійшли до поля зору значно більшої кількості колекціонерів та представників мистецьких інституцій, аніж до війни. Особливо активно про себе заявило ціле покоління художників, фотографів та скульпторів, яке до 24 лютого 2022 р. децю повільнішими темпами заявляли про себе. Серед них Ксенія Білик, Богдан Бунчак, Катя Бучацька, Ольга Гайдаш, Софія Горбачевська, Люся Іванова, Олександра Кадзевич, Віталій Кохан, Нікіта Кравцов, Катерина Лисовенко, Данило Мовчан, Ілля Тодуркін, Леся Хоменко, Kinder Album та багато інших. У статті акцентовано на досвіді Катерини Лисовенко, чий мистецькі практики протягом 2022–2024 рр. особливо гучно пролунали під час найвідоміших мистецьких подій у світі.

Аналіз досліджень. Масштаб і рівень представлення українських митців за кордоном у контексті популяризації сучасного мистецтва проаналізували О. Луковська (Луковська, 2022), О. Каленюк та О. Панфілова (Панфілова, 2022), І. Рибалко та Л. Мисник (Рибалко, 2023), Н. Литовченко та Р. Поступаленко (Литовченко, 2024). А. Авершина в дослідженні зміни образів материнства у сучас-

ній візуальній культурі, описала один із напрямків творчості Катерини Лисовенко – «реакційні міфологічно-архаїчні сюжети в контексті повномасштабного вторгнення», аналізуючи: «Однією з робіт є зображення жінки, котра тримає на руках дитину, демонструючи протест та негативне ставлення до воєнних подій. Крім того, з'являється наратив захисту власної дитини від ворога. Зображення художниці засвідчує нове становище жінки в українському суспільстві: жінка є емансипованою та здатною боротися за власну свободу» (Авершина, 2023). Д. Рідкоус у статті «Трансформаційні процеси суспільства у відображенні мистецтва» аналізує серію робіт Катерини Лисовенко «Вони можуть повторити» як приклади рефлексії в образотворчому мистецтві часів повномасштабного вторгнення (Рідкоус, 2024).

Роботи Катерини Лисовенко у 2023 р. публікувались в каталогах проєктів «Kaleidoscope of (Hi) stories – Art from Ukraine» (Німеччина), «The Pain of Others» (Чехія), «A War in the Distance» (Німеччина) (A War, 2023). У тому ж році її роботи було представлено у виданні «Україна в огні. Ukraine Ablaze» як репрезентації аналізу українського мистецтва часів російсько-української війни, створеного на базі онлайн-архіву «Україна в огні» (Україна в огні, 2023). Нині немає досліджень, у яких зібрано та описано представлення Катерини Лисовенко як однієї з найактуальніших мисткинь за кордоном. Детально цей досвід описаний самою мисткинею в її резюме (Voloshyn Gallery, б.д.).

Мета статті полягає у вивченні міжнародного презентаційного досвіду Катерини Лисовенко як

однієї з найуспішніших українських мисткинь сучасності.

Виклад основного матеріалу. Катерина Лисовенко – художниця з ґрунтовною освітньою базою академічного образотворчого мистецтва (Одеське художнє училище ім. Грекова, Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури) та сучасних медіа-практик (Київська Академія Медіа Мистецтв, Method Fund), солідним виставковим портфоліо та напрацьованим статусом на українському довоєнному артринку (Катерина Лисовенко, б.д.).

Стилістика, сюжетні лінії й композиційні конструкції її робіт побудовані на монументальності та застосуванні широкого мазка, підкресленій площинності, метафоричній поетизації трагізму буття, осмисленні художницею міфології різних культур і біблійних сюжетів, українського фоль-

клору й менталітету, ідеологічних цінностей і суперечностей сучасності, відображення художницею особистісних переживань (у 2022–2024 рр. – щодо війни).

Після початку війни, як і мільйони українців, Катерина Лисовенко знайшла прихисток за кордоном – біль вимушеного переселенства метафорично зобразила в роботі «Мігруючі лебеді» (2023) (Рис. 1). Художниця оселилась у Відні, де цілковито зосередилась на творчості, осмисленні свого стану як реакції на події війни (Рис. 2), у подорожах аналізувала історію та сучасні тенденції мистецьких процесів у світі. Зокрема зосередилась на аналізі трансформації митцями різних періодів і країн переживань війни. Адже у XX столітті відбулось дві світових війни та безліч локальних конфліктів. Катерина Лисовенко зауважила: «Для мене важливі художники,

Рис. 1. К. Лисовенко «Мігруючі лебеді», 2023

Рис. 2. К. Лисовенко. Автопортрет у старому австрійському саду, 2022

які не міфологізували війну. Хоча це часто закидують і мені, проте я поетизую, а не міфологізую» («Мистецтво для мене, 2024).

У 2022–2024 рр. мисткиня провела вісім персональних виставок, шість із яких за кордоном: у BWA Galeria (Зелена Гура, Польща), Galeria Arsenal (Білосток, Польща), Catinca Tabacaru Gallery (Будапешт, Румунія), University of Zurich (Цюріх, Німеччина), NADA Villa Warsaw (Варшава, Польща), Ktura Gallery (Вроцлав, Польща). У 2022 році мисткиня активно брала участь в аукціонних продажах. Її робота «Хлопчик з автоматом» була виставлена на аукціон MutualArt, а дві роботи «Дитина з неможливою мовою» та «Світ дозволяє відбуватися жакливим речам, єдине хороше те, що ніхто не зможе вкрасти мої спогади про прекрасні морські міста» були продані з аукціону Artsy за \$ 3 500.

Один із виставкових проєктів – «Незгода» (Рис. 3), проведений у травні 2024 р. у галереї NADA Villa Warsaw за організаційної підтримки Voloshyn Gallery. У проєкті художниця представила роботи, де сюжетам притаманна поетизація. Вони вибудовані довкола міфологічних персонажів різних культур, символів, та архетипів української народної культури (верби, калини та ін.). У релізі виставки концепція описується довкола факту, що в фольклорі різних народів «перетворення на рослину, тварину, міфічну істоту тощо – це не дегуманізація, як в імперських міфах, а прояв незгоди з насильством, втратою близьких і рідних, незгода з втратою... Поезія та фольклор допомагають нам любити навіть те, що ми втрачаємо, берегти пам'ять про жертви, мріяти про свободу та мир» (Nada Villa, 2024).

З 2022 по 2024 рр. Катерина Лисовенко стала учасницею понад 20 колективних виставок та

інших проєктів. Серед них: «Can you see what I see» (Лінц, Австрія), «A bit of Unruly Complexity» (Стамбул, Туреччина), «CONTRAPUNCT» (Відень, Австрія), «Propaganda of The Living World» (Мюнхен, Німеччина), «It's Only Achilles' Heel That's Left Alive» (Париж, Франція), «State of Emergence» (Нью-Йорк, США), «Recharge & Revolt: Queer Resistance and Rave Culture in Ukraine» (Амстердам, Нідерланди), «Motherland» (Берлін, Німеччина), «Kaleidoscope of (Hi)stories. Ukrainian Art 1912–2023» (Дрезден, Німеччина), «FOR... Dancing on the Street» (Грац, Австрія), «Handle with care» (Будапешт, Угорщина), «How River Roars» (Вроцлав, Польща), «Kaleidoscope of (Hi)stories» (Зволле, Нідерланди), «A Brief History of Tension» (Юрмала, Латвія), «And In The Wilderness» (Варшава, Польща), «Freefilers Mariupol» (Інсбрук, Австрія), «Land(e)scapes. Recognising fragmentarit» (Лейпциг, Німеччина), «Biennale Matter of Art» (Прага, Чехія).

У 2024 р. представила свою роботу «Переписуючи Біблію» з серії «Пропаганда світу моєї мрії» під час виставки «З України: Сміливі мрії», яка на 60-й Венеційській бієнале увійшла до офіційної паралельної програми та була проведена в Palazzo Contarini Polignac (Венеція). Її було організовано PinchukArtCentre і Фондом Віктора Пінчука. Проєкт транлював реакцію 22 митців з України, США, Австрії, Куби, Бельгії, Нігерії, Польщі, Великобританії, Туреччини, Індії на своєрідну «межу», яку перейшов світ і поринув у війни, стихійні лиха, політичні й соціально-економічні трансформації – «Посеред цих трагічних подій та попри загрозу життю, розквітає крихіткість людської особистості. Її тінь проглядається крізь дотики; рух тонких ліній непромовлених віршів;

Рис. 3. Експозиція персональної виставки робіт К. Лисовенко «Незгода». NADA Villa Warsaw (Варшава, 2024)

сцени, які ставлять під сумнів реальність й можливість цивільного життя. Усе задля прийняття» («З України: Сміливі мріяти», 2024).

У своїй роботі, наданій для участі в проєкті, Катерина Лисовенко переосмислила біблійні сцени. Сюжетна сцена вибудована як образ світу, де немає місця насильству, де панує свобода (Рис. 4). Тут мисткиня проводить паралелі між християнськими й владними ієрархічними системами сучасного світу. Вона адаптує до осмислення кризи, в якій опинилося людство, канонічні сцени створення Світу, вигнання Адама і Єви з Райського саду, кінця Світу та ін. – «Так вона прославляє сексуальну свободу та рівність усіх живих створінь і створює реальність, де більше неможлива війна» («З України: Сміливі мріяти», 2024).

Мисткиня підтримує зв'язок з глобальною культурно-мистецькою спільнотою не лише в межах виставок, а й заходів дещо іншої специфіки. Для прикладу, в червні 2024 р. Катерина Лисовенко взяла участь в події «Лімінальність і стійкість: кейс України» при Технічному університеті Берліна, в складі програми публічних дискусій «Дислокації». Під час заходу було проаналізовано діяльність мецената і колекціонера Богдана Ханенка, як однієї з ключових фігур України межі ХІХ–ХХ століть, коли співіснували два антагоністичних світи, національний та імперський, що цілком співставлено з сьогоденням.

Під час підготовки до видання дослідження кураторки та історикіні мистецтва Світлани Бідаревої «Мистецтво в Україні між конструюванням

Рис. 4. К. Лисовенко «Переписуючи Біблію» (з серії «Пропаганда світу моєї мрії»). Виставка «З України: Сміливі мріяти», 60-а Венеційська біснале (Венеція, 2024)

ідентичності та антиколоніальним спротивом» для обкладинки було обрано саме роботу Катерини Лисовенко (Рис. 5) як мисткині, чий голос в Європі звучить в ці роки гучно. У виданні планується розмістити три розділи – «Солідарність», «Ідентичність», «Деколоніальність», у яких йдеться про розвиток художнього мистецтва від часів Помаранчевої революції 2004 р. до повномасштабної війни росії проти України 2022–2024 рр.

Ім'я Катерини Лисовенко за кілька останніх років неодноразово звучало в репортажах про її виставки та рецензіях робіт художниці у найвідоміших ЗМІ Європи та далекого зарубіжжя: ArtDaily, The New York Times, Financial Times та ін. У польському виданні Vogue Polska акцентовано на художніх практиках Катерини Лисовенко як очевидиці соціальних конфліктів, криз і над-

звичайних ситуацій та на дослідженні нею стану людини й ролі картини перед обличчям війни. Стаття описує неабиякий інтерес до експозиції її робіт у Вроцлаві у 2024 р. Куратор проєкту, Антоній Бурзинський відзначив, що Катерина Лисовенко у своїх роботах звертається до конкретних подій і тем, які близькі їй, враховуючи досвід українців. На його думку, все ще значно глибше – її творчість актуалізує універсальні теми, що стосуються механізмів, які відповідають за плін життя у всьому світі (Borowik, 2024).

На прикладі участі мисткині в благодійному аукціоні робіт сучасних українських митців з нагоди 24-річчя видання «Українська правда» можна схарактеризувати цінність робіт Катерини Лисовенко у фінансовому еквіваленті, який зокрема й її активністю за кордоном. Худож-

ниця надала на аукціон роботу «Скільки янголів можуть танцювати на кінчику російської ракети» (Рис. 6). Її ринкова ціна була оголошена \$ 6 000–9 000, стартова ціна торгів – \$ 4 500 (Дуденко, 2024).

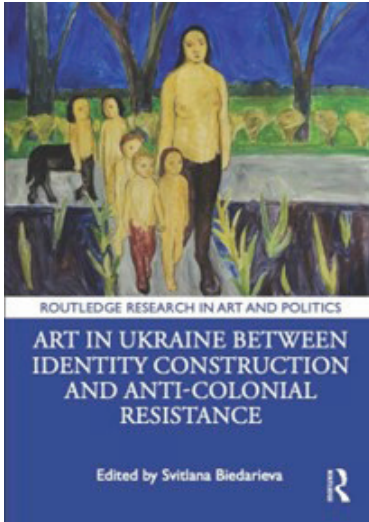

Рис. 5. Обкладинка видання С. Бідарської «Мистецтво в Україні між конструюванням ідентичності та антиколоніальним спротивом»

Рис. 6. К. Лисовенко «Скільки янголів можуть танцювати на кінчику російської ракети»

Катерина Лисовенко з початком війни хоча й розширила географію своєї діяльності далеко за межі України проте постійно співпрацює з українськими інституціями з промоції сучасного мистецтва, в діалозі з іншими українськими митцями. Будуючи свій бренд на міжнародному ринку, Катерина Лисовенко регулярно експонує свої роботи в Україні. Так, у квітні 2023 р., у співпраці з кураторками галереї «The Naked Room» Лізаветою Герман і Марією Ланько, відкрила проєкт «Гола кімната»:

створила однойменну інсталяцію та представила живопис (Рис. 7). Її концепцію художниця аргументує так: «Я думала: що може об'єднати людей незалежно від того, де вони зараз? Не зробити єдиним організмом, залишити цю різницю досвідів, яка необхідна насправді, але об'єднати всіх у якомусь просторі. Знайти для нас спільне місце» (Калита, 2023).

Виставка розповіла про смерть, яку в різний спосіб і різною мірою обживає під час війни кожен українець, і про облаштування та пошук свого «місця під сонцем» навіть за умови відсутності базових речей, таких доступних кожному до війни: «Базовий набір кімнати, що можна перелічити на пальцях рук, – це той діапазон «голоного життя» переселенця, у якому сьогодні перебувають мільйони українців усередині та ззовні країни. Нестабільність того, що можна назвати домом, невлаштованість життєвих умов, невідоме майбутнє наших домівок і нас самих – війна робить міста й нас самих голими та прозорими» (Калита, 2023).

Рис. 7. Експозиція проєкту «Гола кімната». The Naked Room (Київ, 2023)

У тому ж році Катерина Лисовенко отримала одну з трьох Спеціальних премій сьомої PinchukArtCentre Prize – загальнонаціональної премії в галузі сучасного мистецтва, організованої PinchukArtCentre, який таким чином відзначає діяльність українських митців віком до 35 років. Нагороду було присуджено за вівтарний триптих «Я неможлив_а без тебе», присвячену вивченню мисткинею маніпулятивного смислу понять «героїзм» і «культ», які існують пліч-о-пліч та є особливо актуальними в часи війни (Котубей-Геруцька, 2023). Робота належить до циклу часів російсько-української війни, неодноразово експонованого в європейських країнах.

Висновки. Катерина Лисовенко натеper є однією з найпопулярніших художниць з України, чий персональні виставки та членство в колективних проєктах здобувають визнання. Як-то, участь мисткині в 60-й Венеційській бієнале (2024). Поча-ток війни активізував темпи її міжнародного визна-ння – розширення географічних меж її портфоліо, зростання вартості робіт і статусу на артринку, що відбувається й на сьогодні та становить перспек-тиви для подальших наукових розвідок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. «З України: Сміливі мрії» @ Венеція 2024. Подія в межах офіційної паралельної програми 60-ї Міжнародної мистецької виставки La Biennale di Venezia. *PinchukArtCentre*. URL: <https://new.pinchukartcentre.org/exhibitions/z-ukrayini-smilivi-mriyati> (дата звернення: 27.09.2024).
2. «Мистецтво для мене – це територія найбільшої свободи» – Катерина Лисовенко про мистецтво і художника під час війни. *Суспільне культура*. URL: <https://suspilne.media/culture/753751-mistectvo-dla-mene-ce-teritoria-najbilsoi-svobodi-katerina-lisovenko-pro-mistectvo-i-hudoznika-pid-cas-vijni/> (дата звернення: 27.09.2024).
3. A War in the Distance. Catalogue, steirischer herbst festival, English. Berlin: Hatje Cantz, 2023. 320 p.
4. Borowik M. «Vogue Polska» x BMW Art Academy: Kateryna Lysovenko dokumentuje kryzysy i konflikty. *Vogue Polska*. URL: https://www.vogue.pl/a/vogue-polska-x-bmw-art-academy-ukrainska-artystka-kateryna-lysovenko?fbclid=IwY2xjawFyb4ZleHRuA2FlbQIxMQABHuoKlyzjhZm0MUKOTjkdGRQZvkshiHwCM93RaPpyxTglkv69tS9-TU28Xg_aem_xQUdFe4ILx-EnM4BNFb8zw (дата звернення: 29.09.2024).
5. Nada Villa Warsaw 2024. Voloshyn Gallery. 15–19 MAY 2024. *Voloshyn Gallery*. URL: <https://voloshyngallery.art/uk/art-fairs/30/> (дата звернення: 27.09.2024).
6. Voloshyn Gallery. Kateryna Lysovenko. *Voloshyn Gallery*. URL: <https://voloshyngallery.art/usr/library/documents/main/artists/32/cv-kateryna-lysovenko.pdf> (дата звернення: 28.09.2024).
7. Авершина А. О. Трансформація образу жінки-матері у візуальній культурі незалежної України. *Культура України*. 2023. № 81. С. 7–12.
8. Дуденко О. «Паляниця» Кадирової і політичні гасла Кадана. Аукціон «Української правди» на честь 24-річчя. *Українська правда*. URL: <https://life.pravda.com.ua/culture/mistecykiy-aukcion-do-24-rokiv-ukrajinskoji-pravdi-shcho-mozhna-купiti-301136/> (дата звернення: 29.09.2024).
9. Калита Н., Педоренко М. «Гола кімната» – оголений простір, в якому усі втратили дім. Ось історія цього проєкту Катерини Лисовенко. *Заборона*. URL: <https://zaborona.com/hudozhnyczya-kateryna-lysovenko-shukala-spilne-miscze-dlya-travmovanyh-vijnoyu/> (дата звернення: 27.09.2024).
10. Катерина Лисовенко 1989. *Voloshyn Gallery*. URL: <https://voloshyngallery.art/uk/artists/32-kateryna-lysovenko/> (дата звернення: 27.09.2024).
11. Котубей-Геруцька О. Воскресіння мертвих, проживання травм, вірш Стуса: хто отримав премії PinchukArtCentre. *Суспільне культура*. URL: <https://suspilne.media/culture/456978-voskresinna-mertvih-prozivanna-travm-virs-stusa-hto-otrimav-premii-pinchukartcentre/> (дата звернення: 28.09.2024).
12. Литовченко Н. Популяризація українського мистецтва за кордоном під час війни. Науково-методична організація процесу підготовки кандидатів фахівців в системі художньо-педагогічної освіти: досвід, перспективи : тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції (Одеса, 15 травня 2024 р.). Одеса : Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського, 2024. С. 54–57.
13. Луковська О. Виставкова діяльність українських митців у час війни. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку*. 2022. № 42. С. 21–27.
14. Панфілова О. Г., Каленюк О. М. Просування сучасного українського мистецтва в умовах арт-ринку. *Збірник наукових праць «Українська академія мистецтва»*. 2022. № 32. С. 111–116.
15. Рибалко І. В., Мисник Л. Д. Роль мистецтва та арт-проєктів під час військової агресії. *Управління проєктами у розвитку суспільства. Управління проєктами післявоєнної розбудови України*. 2023. С. 199–204.
16. Рідкоус Д.М. Трансформаційні процеси суспільства у відображенні мистецтва. *Молодий вчений*, 2024. С. 16–17.
17. Україна в огні. *Ukrainian Ablaze / упоряд.: А. Гаразд, А. Мирошниченко ; авт. тексту П. Байцим та ін.* Київ : НКММК «Мистецький арсенал», 2023. 268 с.

REFERENCES

1. «Z Ukraine: Smilivi mriiati» @ Venetsiia 2024. Podiia v mezhakh ofitsiinoi paralelnoi prohramy 60-yi Mizhnarodnoi mystetskoï vystavky La Biennale di Venezia. [«From Ukraine: Daring to Dream» @ Venice 2024. An event within the official parallel program of the 60th International Art Exhibition La Biennale di Venezia] *PinchukArtCentre* (2024). Retrieved from <https://new.pinchukartcentre.org/exhibitions/z-ukrayini-smilivi-mriyati> [in Ukrainian].
2. «Mystetstvo dla mene – tse terytorii naibilshoi svobody» – Kateryna Lysovenko pro mystetstvo i khudozhnyka pid chas viiny [«Art for me is the territory of the greatest freedom» – Kateryna Lysovenko about art and the artist during the war] (2024). *Suspilne kultura*. Retrieved from <https://suspilne.media/culture/753751-mistectvo-dla-mene-ce-teritoria-najbilsoi-svobodi-katerina-lisovenko-pro-mistectvo-i-hudoznika-pid-cas-vijni/> [in Ukrainian].
3. A War in the Distance. Satalogue, steirischer herbst festival, English. Berlin: Hatje Cantz, 2023. 320 p. [in English].
4. Borowik, M. (2024) «Vogue Polska» x BMW Art Academy: Kateryna Lysovenko dokumentuje kryzysy i konflikty [«Vogue Polska» x BMW Art Academy: Kateryna Lysovenko documents crises and conflicts]. *Vogue Polska*. Retrieved from https://www.vogue.pl/a/vogue-polska-x-bmw-art-academy-ukrainska-artystka-kateryna-lysovenko?fbclid=IwY2xjawFyb4ZleHRuA2FlbQIxMQABHuoKlyzjhZm0MUKOTjkdGRQZvkshiHwCM93RaPpyxTglkv69tS9-TU28Xg_aem_xQUdFe4ILx-EnM4BNFb8zw

awFyb4ZleHRuA2FlbQIxMQABHUoKlyzjhZm0MUKOTjkdGRQZvkshiHwCM93RaPpyxTglkv69tS9-TU28Xg_aem_xQUdFe4lLx-EnM4BNFb8zw [in Polish].

5. Nada Villa Warsaw 2024. Voloshyn Gallery. 15–19 MAY 2024 [Nada Villa Warsaw 2024. Voloshyn Gallery. 15–19 MAY 2024] (2024). *Voloshyn Gallery*. Retrieved from <https://voloshyngallery.art/uk/art-fairs/30/> [in Polish].

6. Voloshyn Gallery. Kateryna Lysovenko [Voloshyn Gallery. Kateryna Lysovenko]. *Voloshyn Gallery*. Retrieved from <https://voloshyngallery.art/usr/library/documents/main/artists/32/cv-kateryna-lysovenko.pdf> [in Polish].

7. Avershyna, A. O. (2023). Transformatsiia obrazu zhinky-materi u vizualnii kulturi nezaleznoi Ukrainy [Transformation of the image of a woman-mother in the visual culture of independent Ukraine]. *Kultura Ukrainy*, (81), 7–12 [in Ukrainian].

8. Dudenko, O. (2024) «Palyanytsia» Kadyrovoi i politychni hasla Kadana. Auktsion «Ukrainskoi pravdy» na chest 24-richchia [Kadyrova's «Palyanytsia» and Kadan's political slogans. Auction of «Ukrainian true» in honor of the 24th anniversary]. *Ukrainska pravda*. Retrieved from <https://life.pravda.com.ua/culture/misteckiy-aukcion-do-24-rokiv-ukrajinskoji-pravdi-shcho-mozhna-kupiti-301136/> [in Ukrainian].

9. Kalyta, N. & Pedorenko M. (2023). «Hola kimnata» – oholenyi prostir, v yakomu usi vtratyly dim. Os istoriia tsoho proiektu Kateryny Lysovenko [The «bare room» is a bare space where everyone has lost their home. Here is the story of this project by Kateryna Lysovenko]. *Zaborona*. Retrieved from <https://zaborona.com/hudozhnyczya-kateryna-lysovenko-shukala-spilne-misce-dlya-travmovanyh-vijnoyu/> [in Ukrainian].

10. Kateryna Lysovenko 1989 [Kateryna Lysovenko 1989]. *Voloshyn Gallery*. Retrieved from <https://voloshyngallery.art/uk/artists/32-kateryna-lysovenko/> [in Ukrainian].

11. Kotubei-Herutska, O. (2023) Voskresinnia mertvykh, prozhyvannia travm, virsh Stusa: kto otrymav premii PinchukArtCentre [Resurrection of the dead, living through traumas, Stus' poem: who won the PinchukArtCentre Prizes]. *Suspilne kultura*. Retrieved from <https://suspilne.media/culture/456978-voskresinna-mertvih-prozivanna-travm-virs-stusa-ho-otrimav-premii-pinchukartcentre/> [in Ukrainian].

12. Lytovchenko, N. (2024). Populiaryzatsiia ukrainskoho mystetstva za kordonom pid chas viiny [Popularization of Ukrainian art abroad during the war] *Naukovo-metodychna orhanizatsiia protsesu pidhotovky fakhivtsiv v systemi khudozhno-pedahohichnoi osvity: dosvid, perspektyvy : tezy dopovidei Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii*, 54–57 [in Ukrainian].

13. Lukovska, O. (2022). Vystavkova diialnist ukrainskykh myttsiv u chas viiny [Exhibition activities of Ukrainian artists during the war]. *Ukrainska kultura: mynule, suchasne, shliakhy rozvytku*, (42), 21–27. [in Ukrainian].

14. Panfilova, O. H. & Kaleniuk, O. M. (2022). Prosvannia suchasnoho ukrainskoho mystetstva v umovakh art-rynku [Promotion of contemporary Ukrainian art in the art market]. *Zbirnyk naukovykh prats «Ukrainska akademiia mystetstva»* (32), 111–116 [in Ukrainian].

15. Rybalko, I. V. & Mysnyk, L. D. (2023). Rol mystetstva ta art-proiektiv pid chas viiskovoi ahresii. Upravlinnia proektamy u rozvytku suspilstva [The role of art and art projects during military aggression]. *Upravlinnia proektamy pisliavoienni rozbudovy Ukrainy*, 199–204 [in Ukrainian].

16. Ridkous, D.M. (2024). Transformatsiini protsesy suspilstva u vidobrazhenni mystetstva [Transformational processes of society in the reflection of art]. *Molodyi vchenyi*, 16–17 [in Ukrainian].

17. Ukraina v ohni. Ukrainian Ablaze [Ukraine in flames. Ukrainian Ablaze] (2023). / uporiad.: A. Harazd, A. Myroshnychenko ; avt. tekstu P. Baitsym ta in. Kyiv : NKMMK «Mystetskyi arsenal» [in Ukrainian].